

نگاهی به تحولات بازارهای مالی ایران و جهان طی سال ۱۳۹۰

رؤیا عاطفی‌منش
کارشناس ارشد اقتصاد
ro_atef@yahoo.com

احمدرضا ستاورز
کارشناس اقتصاد
arsetavarz@gmail.com

در سال ۱۳۹۰ بازارهای بین‌المللی با تحولات بسیاری مواجه شدند. کاهش رشد اقتصاد جهانی، تشدید بحران بدهی‌های خارجی در کشورهای حوزه یورو و کاهش رتبه اعتباری آمریکا از مهم‌ترین تحولات تأثیرگذار بر بازارهای بین‌المللی طی سال ۱۳۹۰ بود. در این سال قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک و قیمت هر اونس طلا در بازار لندن با افزایش مواجه شد و نرخ برابری دلار در برابر یورو تضعیف گردید. بازار داخلی نیز از تحولات بازارهای بین‌المللی متأثر شد به این ترتیب نرخ ارز در بازار غیررسمی افزایش قابل توجهی را تجربه نمود و تفاوت نرخ ارز رسمی و غیررسمی به ویژه در ماه‌های آخر سال کشور را به سمت نظام چند نرخ سوق داد. اما اقدامات صورت گرفته جهت کنترل بازار ارز و سکه موجب برقراری ثبات نسبی در این بازارها گردید.

طبقه‌بندی JEL: F10, F31, Q40

واژه‌های کلیدی: سبد نفتی اوپک، ارزش برابری دلار در برابر یورو، نرخ ارز رسمی، نرخ ارز غیررسمی.

۱. مقدمه

در سال ۱۳۹۰ بازارهای مالی بین‌المللی دستخوش تحولات بسیاری شدند. از مهم‌ترین عوامل تأثیرگذار بر بازارهای مالی می‌توان به تعمیق بحران بدهی‌های خارجی در برخی کشورهای حوزه یورو و احتمال خروج یونان از کشورهای این منطقه، کاهش رشد اقتصادی قدرت‌های اقتصادی بزرگ جهان نظیر ایالات متحده و چین و کاهش رتبه اعتباری آمریکا اشاره کرد.

مجموع این تحولات بین‌المللی موجب شد تا در سال ۱۳۹۰ قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک و قیمت هر اونس طلا در بازار لندن با افزایش مواجه شود. همچنین، طی این سال نرخ برابری دلار آمریکا در برابر یورو، در برابرین ژاپن تضعیف گردید.

بازار داخلی نیز همگام با تحولات بین‌المللی دستخوش تغییرات زیادی شد و این تحولات بازار ارز و طلا را با نوسانات قابل توجهی روبه‌رو ساخت. به این ترتیب، در سال ۱۳۹۰ میانگین نرخ ارز در بازار تهران نسبت به سال قبل افزایش قابل توجهی یافت و تفاوت نرخ ارز در بازار و سیستم بانکی کشور را به سمت نظام چند نرخ ارز سوق داد. مجموع این تحولات منجر به اتخاذ تدابیری جهت کنترل بازار ارز و سکه گردید و در نهایت بازگشت ثبات و آرامش نسبی به این بازارها را به همراه داشت.

۲. بازارهای جهانی

۲-۱. نفت خام

در سال ۱۳۹۰ قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک بین ۹۸/۶ تا ۱۲۴/۶ دلار نوسان داشت و میانگین قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک به ۱۱۰/۹۸ دلار آمریکا رسید که نسبت به سال قبل افزایشی ۳۴ درصدی را نشان می‌دهد.

در سال ۱۳۹۰ قیمت سبد نفتی اوپک تا مهرماه روندی نزولی را طی کرد و سپس روندی صعودی به خود گرفت. میانگین قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک از ۱۱۴/۶ دلار در فروردین ماه به ۱۰۴/۷ دلار در مهرماه رسید و ۸/۶ درصد کاهش یافت.

از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر کاهش قیمت نفت طی این دوره می‌توان به کاهش رشد اقتصادی در آمریکا و کاهش رتبه اعتباری این کشور، تعمیق بحران مالی در اروپا، احتمال لغو عضویت یونان در منطقه یورو و بی‌نتیجه ماندن اجلاس وزیران دارایی کشورهای اروپایی برای کمک به حل بحران مالی در این منطقه اشاره کرد. علاوه بر این، تشدید سیاست‌های انقباضی در چین و کاهش رشد تولیدات صنعتی در این کشور، پیش‌بینی کاهش تقاضای جهانی نفت از سوی اوپک و افزایش سطح ذخیره‌سازی نفت در آمریکا نیز در کاهش قیمت نفت طی این دوره مؤثر بود.

قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک در آبان‌ماه به ۱۱۰/۲ دلار رسید و نسبت به ماه قبل ۵/۲ درصد افزایش یافت. گزارش یک‌طرفه و مغرضانه آژانس بین‌المللی انرژی در خصوص فعالیت‌های هسته‌ای ایران، عقب‌نشینی دولت یونان از به‌همه‌پرسی گذاشتن طرح کمک اقتصادی اتحادیه اروپا به این کشور و افزایش امیدواری نسبت به بهبود وضعیت اقتصادی یونان، انتظار بازار در مورد ارائه

بسته جدید تسهیلات پولی از سوی ایالات متحده و فرارسیدن موج سرما در شمال شرق آمریکا از مهم‌ترین دلایل افزایش قیمت نفت در آبان‌ماه می‌باشد.

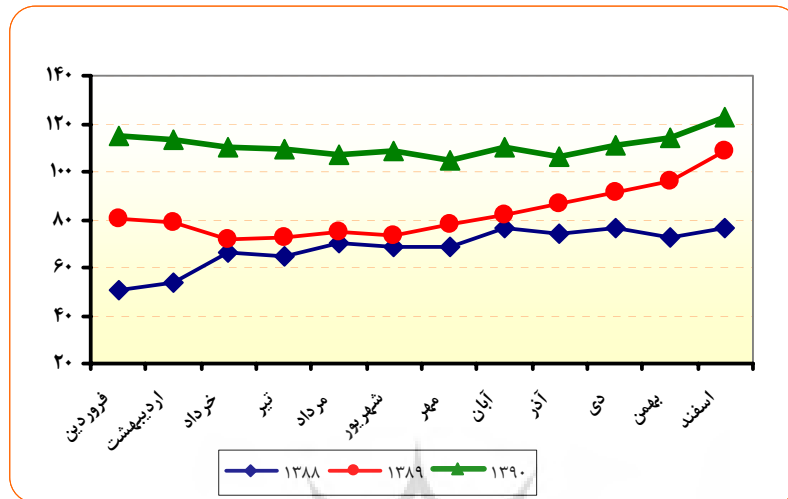
قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک در آذر ماه با ۳/۳ درصد کاهش نسبت به ماه قبل به ۱۰۶/۵ دلار رسید. بحران بدهی‌ها در کشورهای حوزه یورو و عدم توانایی رهبران اروپایی برای حل این بحران، رشد کمتر از حد انتظار اقتصادی در آمریکا و نگرانی درخصوص کسری بودجه این کشور، اقدام عربستان در جهت افزایش تولید نفت و کاهش فعالیت‌های صنعتی در چین از دلایل کاهش قیمت نفت در این ماه می‌باشد.

قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک در سه ماه پایانی سال ۱۳۹۰ با افزایش همراه بود و از ۱۱۰/۶ دلار در دی‌ماه به ۱۲۲/۴ دلار در اسفندماه رسید و ۱۰/۶ درصد افزایش یافت. مخالفت برخی کشورهای غربی با برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای ایران و واکنش پیش‌دستانه جمهوری اسلامی ایران نسبت به قطع صادرات نفت خام به کشورهای فرانسه و انگلستان و اولتیماتوم به سایر کشورهای اروپایی خریدار نفت ایران درخصوص مشخص نمودن وضعیت قراردادهای خود مهم‌ترین عامل افزایش قیمت نفت در سه ماه پایانی سال بود. علاوه بر این، توافق وزیران دارایی حوزه یورو برای ارائه تسهیلات مالی به یونان و کاهش نگرانی درخصوص مشکلات اقتصادی این کشور، سرمای شدید در آمریکا و اروپا و افزایش تقاضا برای سوخت‌های حرارتی در این مناطق، همچنین انتشار آمار مثبت از وضعیت اقتصادی ژاپن و آمریکا موجب افزایش قیمت نفت در سه ماه پایانی سال گردید.

جدول ۱. میانگین قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک طی سال‌های (۱۳۸۸-۱۳۹۰) به تفکیک ماه‌های سال

فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	میانگین
۵۰۳۴	۵۳۶	۶۶/۰۵	۶۴/۸۳	۷۰/۱۵	۶۸/۸	۶۹/۰۱	۷۶/۴۱	۷۴/۲۹	۷۶/۶۹	۷۲/۲۲	۷۶/۶۴	۶۸/۲۵
۸۰۲	۷۸۶	۷۱/۷	۷۲/۴۵	۷۵/۱۲	۷۳/۵۴	۷۷/۷	۸۲/۳۲	۸۶/۳۴	۹۱/۶۴	۹۶/۲۴	۱۰۸/۴۸	۸۲/۸۷
۱۱۴۶	۱۱۳۴	۱۱۰/۲	۱۰۹/۳	۱۰۷/۳	۱۰۸/۸	۱۰۴/۷	۱۱۰/۲	۱۰۶/۵	۱۱۰/۶	۱۱۳/۸	۱۲۲/۴	۱۱۰/۹

Source: www.ope.org.

نمودار ۱. میانگین قیمت فروش سید نفتی اوپک در سال‌های (۱۳۸۸-۱۳۹۰)

۲-۲. طلا

قیمت فروش هر اونس طلا در سال ۱۳۹۰ در محدوده (۱۸۹۵-۱۴۱۷) دلار نوسان داشت. میانگین قیمت فروش هر اونس طلا در بازار لندن در سال ۱۳۹۰ به ۱۶۴۰/۳ دلار رسید که نسبت به سال قبل افزایش ۳۰/۳ درصدی را نشان می‌دهد. روند تغییرات قیمت طلا در سال ۱۳۹۰ نوسانی و صعودی بود. بطوری که میانگین قیمت فروش هر اونس طلا در بازار لندن از ۱۴۵۲/۵ دلار در فروردین ماه ۱۳۹۰ به ۱۷۱۲/۳ دلار در اسفندماه رسید و ۱۷/۸ درصد افزایش یافت.

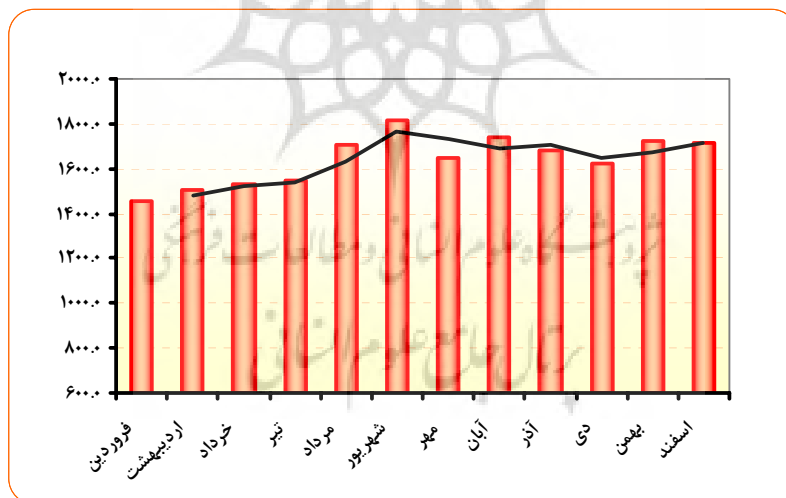
قیمت فروش هر اونس طلا در شش ماهه اول سال ۱۳۹۰ روندی کاملاً صعودی را طی کرد. افزایش نگرانی در خصوص مشکلات بدهی در برخی کشورهای حوزه یورو نظیر یونان و ایتالیا و کاهش اعتماد سرمایه‌گذاران به بازارهای سرمایه، انتشار آمار منفی از وضعیت اقتصادی آمریکا، کاهش رتبه اعتباری ایالات متحده و در پی آن کاهش ارزش دلار در برابر یورو از مهم‌ترین دلایل افزایش قیمت طلا طی شش ماهه ابتدای سال ۱۳۹۰ می‌باشند. علاوه بر این، خرید طلا از سوی بانک مرکزی برخی کشورها نظیر روسیه، مکزیک، سریلانکا و افزایش ذخایر بزرگترین صندوق بین‌المللی حمایت از معاملات طلا نیز بر افزایش قیمت طلا طی این دوره تأثیر گذاشت.

قیمت هر اونس طلا در بازار لندن در مهرماه سال ۱۳۹۰ با کاهش مواجه بود که علت عمده آن فروش اضطراری طلا از سوی برخی از بانک‌ها در اروپا به منظور کسب نقدینگی و خوش‌بینی نسبت به برنامه‌های نجات

اقتصادی در برخی کشورهای اروپایی می‌باشد. استفاده از طلا برای افزایش قدرت صندوق نجات مالی اروپا و افزایش واردات طلا توسط چین از هنگ‌کنگ موجب افزایش قیمت طلا در آبان‌ماه سال ۱۳۹۰ گردید. قیمت طلا در آذرماه و دی‌ماه کاهش یافت. انتشار آمار مطلوب از وضعیت اشتغال در ایالات متحده و تقویت ارزش دلار در برابر یورو، همچنین فروش طلا توسط مؤسسات مالی در پایان سال از عوامل مؤثر بر کاهش قیمت طلا طی این ماه‌ها می‌باشد.

این در حالی است که افزایش امیدواری نسبت به بهبود وضعیت اقتصادی در یونان و افزایش ارزش یورو در برابر دلار آمریکا، اعلام آمادگی رهبران چینی برای کمک به حل مشکلات منطقه یورو، افزایش تقاضا برای طلا به‌عنوان پوششی در مقابل تورم ناشی از نقدینگی فزاینده در سیستم مالی و خرید طلا توسط سرمایه‌داران چینی موجب افزایش قیمت طلا در بهمن‌ماه گردید.

قیمت فروش طلا در بازار لندن در اسفندماه ۱۳۹۰ کاهش محدودی را تجربه نمود. انتشار آمار رشد منفی اقتصادی برای منطقه یورو در سه ماهه چهارم سال ۲۰۱۱ افزایش نرخ بیکاری در این حوزه همچنین بهبود وضعیت اقتصادی در آمریکا موجب افزایش ارزش برابری دلار در برابر یورو و در پی آن کاهش قیمت طلا در اسفندماه گردید.

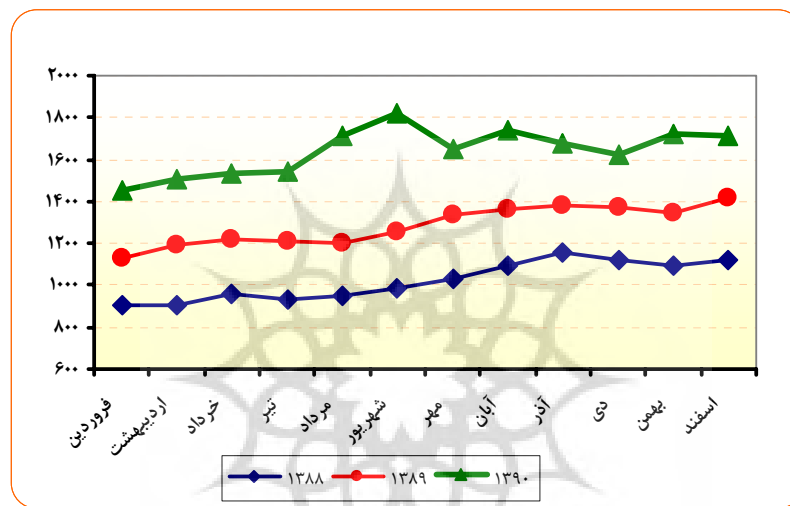

نمودار ۲. میانگین قیمت فروش هر اونس طلا در بازار لندن در سال ۱۳۹۰

جدول ۲. میانگین قیمت فروش هر اونس طلا طی سال‌های (۱۳۸۷-۱۳۹۰) به تفکیک ماه‌های سال

میانگین	اسفند	بهمن	دی	آذر	آبان	مهر	شهریور	مرداد	تیر	خرداد	اردیبهشت	فروردین	میانگین
۱۰۱۹/۰۶	۱۱۱۶/۳	۱۰۹۱/۹	۱۱۱۷/۲	۱۱۵۵/۸	۱۰۹۰/۲۲	۱۰۳۰/۵	۹۸۳/۴	۹۴۸/۴	۹۳۰/۶	۹۵۶/۹	۹۰۶/۳	۹۰۱/۲۴	۱۳۸۸
۱۲۵۸/۲	۱۴۱۵/۵	۱۳۴۸/۷۶	۱۳۷۵/۷	۱۳۸۲/۶	۱۳۶۱/۷	۱۳۳۳/۷۵	۱۲۵۳/۶۷	۱۱۹۸/۰۵	۱۲۱۳/۳	۱۲۲۲	۱۱۸۹/۲۳	۱۱۲۷/۷۸	۱۳۸۹
۱۶۴۰/۳	۱۷۱۲/۳	۱۷۲۰/۵	۱۶۲۱/۸	۱۶۸۰	۱۷۳۹	۱۶۶۷	۱۸۱۶/۴	۱۷۱۰/۴	۱۵۴۴/۹	۱۵۳۳	۱۵۰۵/۸	۱۴۵۲/۵	۱۳۹۰

Source: www.kitco.com.

نمودار ۳. میانگین قیمت هر اونس طلا در بازار طی سال‌های (۱۳۸۸-۱۳۹۰)

۲-۳. ارز

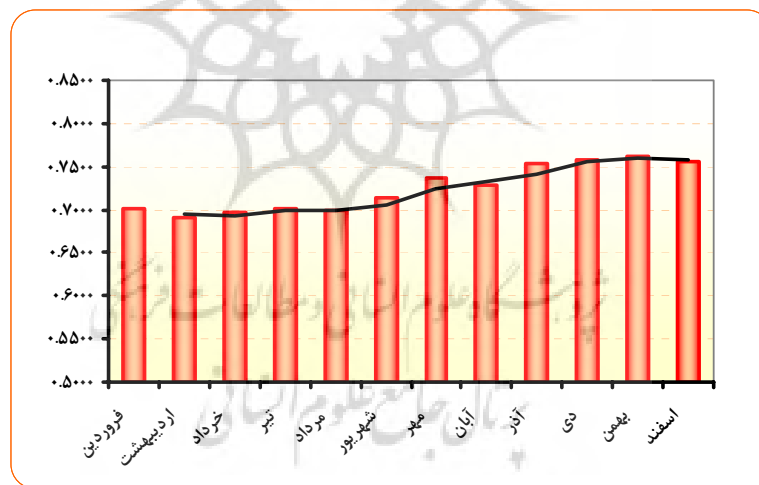
۲-۳-۱. نرخ برابری دلار آمریکا در برابر یورو

میانگین نرخ برابری دلار آمریکا در برابر یورو در سال ۱۳۹۰ به ۰/۷۲۴۴ رسید که نسبت به سال قبل کاهشی ۴/۴ درصدی را نشان می‌دهد. میانگین نرخ برابری دلار در برابر یورو در سال ۱۳۹۰ روندی نوسانی و صعودی را طی کرد و با ۷/۸ درصد افزایش از ۰/۷۰۱۱ در فروردین ماه به ۰/۷۵۶۴ در اسفندماه رسید. در شش ماه ابتدای سال ۱۳۹۰ ارزش برابری دلار آمریکا در برابر یورو نوسانات محدودی را تجربه نمود و در دامنه ۰/۶۸۹۸ تا ۰/۷۱۳۰ قرار گرفت.

تشدید نگرانی در خصوص بحران بدهی‌ها در کشورهای حوزه یورو به‌ویژه در یونان و احتمال سرایت آن به سایر کشورهای اروپایی نظیر ایتالیا و اسپانیا همچنین عدم توافق سران کشورهای اروپایی در خصوص کمک به یونان از مهم‌ترین دلایل افزایش ارزش دلار در برابر یورو در شش ماهه ابتدای سال ۱۳۹۰ می‌باشد. این در حالی است که انتشار آمار منفی از رشد اقتصادی و کسری بودجه در ایالات متحده،

عدم توافق دولت و کنگره آمریکا بر سر افزایش سقف بدهی‌ها در این کشور و کاهش رتبه اعتباری آمریکا موجبات کاهش ارزش برابری دلار در برابر یورو را در شش ماهه ابتدای سال ۱۳۹۰ فراهم آورد. روند ارزش برابری دلار آمریکا در برابر یورو در شش ماهه دوم سال ۱۳۹۰ نوسانی و صعودی بود. ارزش برابری دلار آمریکا در برابر یورو از ۰/۷۳۶۴ در مهرماه به ۰/۷۵۶۴ در اسفندماه رسید و ۲/۷ درصد افزایش یافت.

انتشار آمار مثبت از وضعیت اقتصادی آمریکا^۱، تشدید بحران اقتصادی در ایتالیا و استعفای نخست‌وزیر این کشور، افزایش کسری بودجه در اسپانیا، افزایش نرخ تورم در کشورهای حوزه یورو و تظاهرات و آشوب‌های خیابانی در برخی از کشورهای این منطقه و کاهش رتبه اعتباری چندین کشور اروپایی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر افزایش ارزش برابری دلار در برابر یورو در شش ماهه دوم سال ۱۳۹۰ می‌باشد. شایان ذکر است توافق رهبران آلمان و فرانسه برای کمک به حل مشکلات کشورهای بحران‌زده اروپایی و موافقت اروپا برای پرداخت دومین کمک اضطراری به یونان همچنین اعلام سیاست‌های بانک مرکزی آمریکا مبنی بر ثابت نگه‌داشتن نرخ بهره تا سال ۲۰۱۴ موجب کاهش ارزش برابری دلار در مقابل یورو طی این دوره گردید.

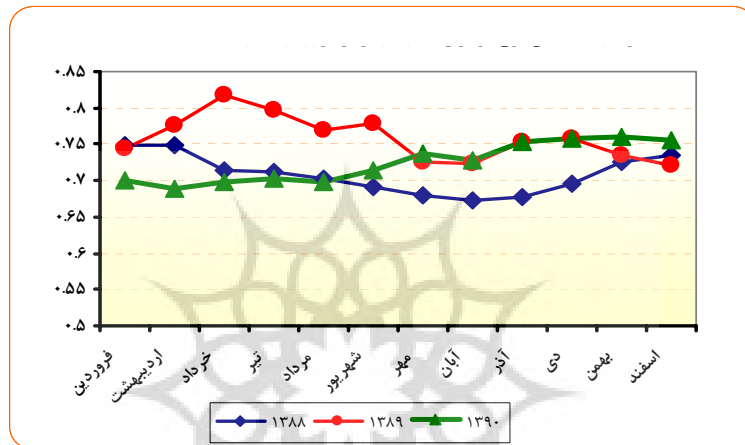
نمودار ۴. نمودار میانگین نرخ برابری دلار در برابر یورو در سال ۱۳۹۰

۱. رشد اقتصادی بیش از انتظار در سه ماهه آخر سال ۲۰۱۱ و کاهش تقاضا برای بیمه بیکاری از جمله آمار مثبت از وضعیت اقتصادی آمریکا می‌باشد.

جدول ۳. میانگین نرخ برابری دلار در برابر یورو طی سال‌های (۱۳۸۸-۱۳۹۰) به تفکیک ماه‌های سال

میانگین	فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	میانگین
۱۳۸۸	۰/۷۴۹۷	۰/۷۴۹	۰/۷۱۴	۰/۷۱۱۴	۰/۷۰۲	۰/۶۹۱۶	۰/۶۷۸	۰/۶۷۲	۰/۶۷۶۴	۰/۶۷۶۴	۰/۷۲۴۷	۰/۷۳۲۸	۰/۷۰۸۴
۱۳۸۹	۰/۷۴۳	۰/۷۶۳	۰/۸۱۸۶	۰/۸۹۶۶	۰/۷۹۶	۰/۷۲۵۴	۰/۷۲۳۳	۰/۷۵۳۵	۰/۷۵۴	۰/۷۴۱	۰/۷۲۱۴	۰/۷۵۸۱	
۱۳۹۰	۰/۷۰۱۱	۰/۶۸۹۸	۰/۶۹۷۱	۰/۷۰۱۵	۰/۶۹۸۵	۰/۷۱۳۰	۰/۷۲۶۴	۰/۷۲۷۴	۰/۷۵۲۷	۰/۷۵۷۴	۰/۷۶۱۲	۰/۷۵۶۴	۰/۷۲۴۴

Source: www.kitco.com.

نمودار ۵. میانگین نرخ برابری دلار در برابر یورو در سال‌های (۱۳۸۸-۱۳۹۰)

۲-۳-۲. نرخ برابری دلار آمریکا در برابر یورو

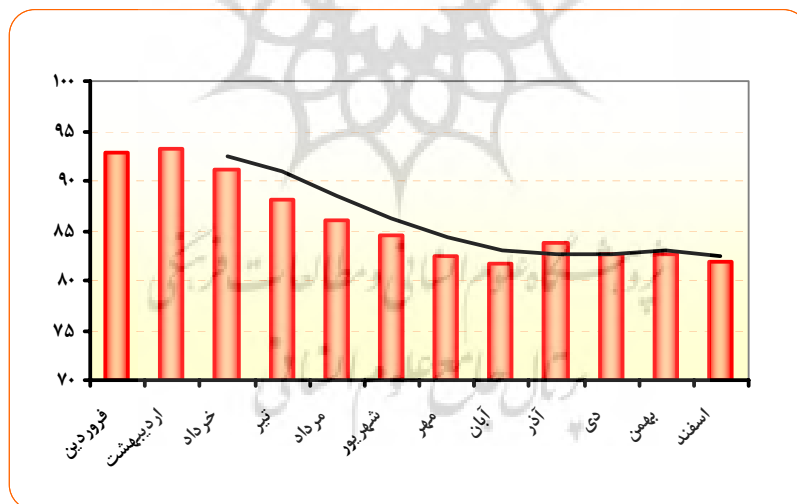
میانگین نرخ برابری دلار آمریکا در برابر یورو در سال ۱۳۹۰ به ۷۸/۸۸ رسید که نسبت به سال قبل ۸/۲ درصد کاهش نشان می‌دهد. در سال ۱۳۹۰، نرخ برابری دلار آمریکا در برابر یورو تا مهرماه روندی نزولی را طی کرد و از آبان‌ماه تا بهمن‌ماه نوسانات محدودی را تجربه نمود و در اسفندماه با افزایش مواجه بود. میانگین نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل یورو از ۸۳/۰۵ در فروردین‌ماه به ۷۶/۷۱ در مهرماه رسید که کاهشی ۷/۶ درصدی را نشان می‌دهد.

علیرغم پیامدهای مهیب ژاپن در اواخر سال ۲۰۱۱ و رشد منفی اقتصادی این کشور، ارزش یورو در برابر دلار آمریکا تا مهرماه سال ۱۳۹۰ با افزایش همراه بود. رکود اقتصادی آمریکا، تداوم بحران بدهی‌ها در کشورهای اروپایی، افزایش تورم و تداوم سیاست‌های انقباضی پولی در چین اقبال سرمایه‌گذاران به سمت ارزهای مطمئن نظیر یورو و فرانک سوئیس را افزایش داد و موجب شکل‌گیری روند نزولی ارزش دلار آمریکا در مقابل یورو گردید.

شایان ذکر است دخالت دولت ژاپن در بازار ارز و خرید دلار آمریکا با هدف تضعیف ارزش برابری ین ژاپن و حمایت از صادرکنندگان ژاپنی، نوسان ارزش ین در برابر دلار آمریکا طی ماه‌های آبان تا بهمن ۱۳۹۰ را به همراه داشت.

این در حالی است که طی این دوره بحران بدهی‌ها در کشورهای اروپایی و افزایش ارزش ین در برابر دلار موجب کاهش صادرات محصولات ژاپنی گردید و ژاپن برای نخستین بار در سه سال گذشته با کسری تراز تجاری مواجه شد. در این راستا بانک مرکزی ژاپن در اواخر بهمن‌ماه ۱۳۹۰ اقدام به خرید ۱۰ تریلیون ین اوراق قرضه بلندمدت دولتی و کاهش ارزش ین نمود. از دیگر اقدامات دولت ژاپن طی این دوره می‌توان به توافق دولت این کشور با چین بر مبادلات و معاملات ارزی بین این دو کشور به صورت مستقیم و بدون استفاده از دلار آمریکا اشاره کرد.

در اسفندماه ۱۳۹۰، میانگین ارزش برابری دلار آمریکا در برابر ین ژاپن به ۸۱/۴۲ رسید و ۵/۳ درصد نسبت به ماه قبل افزایش یافت که مهم‌ترین علت آن اجرای سیاست‌های انبساطی پولی در ژاپن و افزایش فروش ین در بازارهای ارزی می‌باشد.

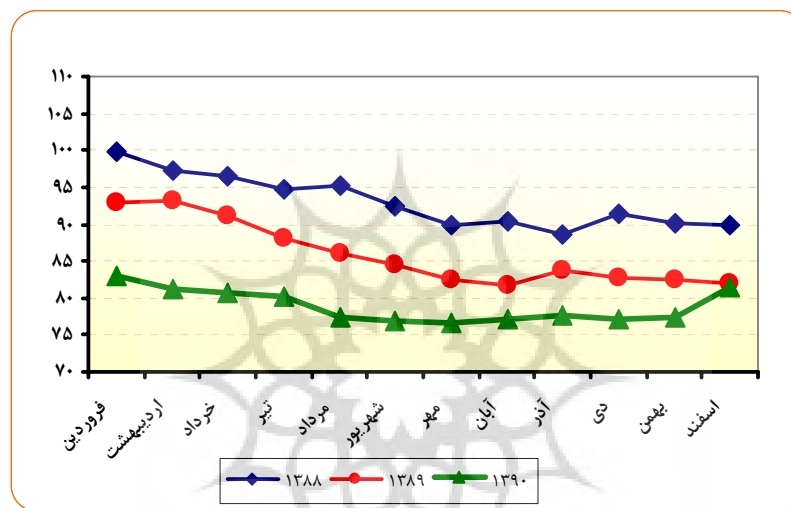

نمودار ۶. میانگین نرخ برابری دلار در برابر ین در سال ۱۳۹۰

جدول ۷. میانگین نرخ برابری دلار در برابرین ژاپن طی سال‌های (۱۳۸۸-۱۳۹۰) به تفکیک ماه‌های سال

میانگین	اسفند	بهمن	دی	آذر	آبان	مهر	شهریور	مرداد	تیر	خرداد	اردیبهشت	فروردین
۱۳۸۸	۹۳/۰۱	۹۰	۹۰/۲	۹۱/۵	۸۸/۵	۹۰/۴	۸۹/۹	۹۲/۴	۹۵/۲	۹۴/۶	۹۷/۳	۹۹/۸
۱۳۸۹	۸۵/۹۲	۸۱/۹۴	۸۲/۶	۸۲/۶۳	۸۳/۷	۸۱/۶۸	۸۲/۵۴	۸۴/۵۷	۸۶/۰۹	۸۷/۲	۹۳/۱۵	۹۲/۸۷
۱۳۹۰	۷۸/۸۸	۸۱/۴۲	۷۷/۳	۷۷/۱۴	۷۷/۶۷	۷۷/۱۴	۷۶/۷۱	۷۶/۸۳	۷۷/۳	۸۰/۰۸	۸۰/۸۶	۸۳/۰۵

Source: www.kitco.com.

نمودار ۷. میانگین نرخ برابری دلار در برابرین طی سال‌های (۱۳۸۸-۱۳۹۰)

۳. بازارهای داخل کشور ۳-۱. دلار آمریکا

میانگین قیمت فروش دلار در بازار تهران در سال ۱۳۹۰، ۱۳۶۰۴ ریال بود که نسبت به سال قبل (۱۰۶۱۶/۶ ریال) ۲۸ درصد افزایش را نشان می‌دهد. در سال ۱۳۹۰ میانگین قیمت فروش دلار آمریکا در بازار تهران در محدوده ۱۱۰۵۰ تا ۲۱۵۰۰ ریال نوسان داشت. میانگین قیمت فروش دلار آمریکا در بازار تهران بجز در تیرماه و مردادماه که با کاهش قیمت مواجه بود در سایر ماه‌ها روندی صعودی را طی کرد. به طوری که قیمت فروش دلار آمریکا از ۱۱۱۷۱ ریال در فروردین ماه سال ۱۳۹۰ به ۱۸۹۱۶ ریال در اسفندماه همین سال رسید که بیانگر ۶۹/۳ درصد افزایش می‌باشد.

در سال ۱۳۹۰ قیمت فروش دلار آمریکا در سیستم بانکی بین ۱۰۴۱۶ تا ۱۲۳۱۰ ریال نوسان داشت. میانگین قیمت فروش دلار در سیستم بانکی ۱۰۹۹۴/۶ ریال بود که نسبت به سال قبل (۱۰۳۶۳/۵ ریال) ۶ درصد افزایش نشان می‌دهد.

تفاوت قیمت فروش دلار در بازار آزاد و سیستم بانکی که از مهرماه سال ۱۳۸۹ و در پی اختلال در صدور حواله ارزی به مقصد بانک‌های کشور امارات ایجاد شده بود در سال ۱۳۹۰ نیز ادامه داشت و در همین راستا بانک مرکزی در خردادماه سال ۱۳۹۰ اقدام به افزایش نرخ ارزهای مختلف با هدف حذف فاصله نرخ بازار آزاد با نرخ رسمی کرد. این اقدام بانک مرکزی منجر به افزایش قیمت فروش دلار در بازار آزاد گردید و میانگین قیمت فروش دلار آمریکا از ۱۱۵۲۳/۴ ریال در اردیبهشت‌ماه به ۱۱۹۶۵ ریال در خردادماه رسید. موفقیت‌آمیز نبودن این اقدام موجب شد تا بانک مرکزی نرخ ارز رسمی را در تیرماه و مردادماه کاهش دهد و به این ترتیب نرخ ارز بازار آزاد نیز در تیرماه و مردادماه با کاهش مواجه گردید.

قیمت ارز در بازار تهران از مردادماه تا اسفندماه ۱۳۹۰ روندی صعودی را طی کرد، اما افزایش ارزهای مختلف در سه ماه پایانی سال از شتاب بیشتری برخوردار بود. همچنین، طی این دوره تفاوت قیمت ارز در بازار و سیستم بانکی افزایش یافت و منجر به شکل‌گیری نظام چند نرخ ارز گردید. یکی از عواملی که طی این دوره منجر به شکل‌گیری نظام چند نرخ ارز شد ایجاد نرخ تحت عنوان نرخ بازار فرعی بود. در بدو امر بازار فرعی برای تأمین نیازهای ارزی مناطق آزاد و ویژه شکل گرفته بود و نرخ مورد عمل در آن به نرخ بازار آزاد نزدیک بود، اما با افزایش نرخ بازار آزاد به تدریج تفاوت نرخ بازار فرعی از نرخ بازار آزاد رو به افزایش گذاشت. از آبان‌ماه سال ۱۳۹۰ بانک مرکزی پوشش بخشی از نیازهای ارزی برای ارزهای خدماتی از جمله ارز مسافری را به بازار فرعی منتقل کرد، اما در نهایت وجود بازار فرعی منجر به شکل‌گیری بازار سه‌نرخ گردید. به این ترتیب، پس از آن در بازار ارز کشور سه نرخ رسمی (بانکی) نرخ بازار فرعی و نرخ بازار آزاد شکل گرفت. افزایش مداوم نرخ ارز در بازار آزاد و فراهم‌بودن امکان سفته‌بازی در این بازار موجب شد حجم بالایی از نقدینگی جامعه به سمت بازار ارز و بازار سکه (که کاملاً تحت تأثیر بازار ارز است) سرازیر شود و این امر به افزایش بیشتر نرخ ارز منجر شد. به این ترتیب اختلاف قیمت فروش دلار آمریکا در بازار رسمی و غیررسمی رو به افزایش گذاشت.

مجموع تحولات فوق موجب شد تا بانک مرکزی در هشتم بهمن ماه ۱۳۹۰ با وضع ترتیبات جدید برای خرید و فروش ارز، سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز را اعلام و اعمال نماید. در این راستا، فروش ارز به بانک‌ها صرفاً به نرخ رسمی (مرجع) صورت گرفت و نرخ بازار فرعی از مکانیزم فروش ارز حذف شد. همچنین، بانک مرکزی متعهد شد تا مصارف ارزی را که تا پیش از اعمال این سیاست با نرخ بازار فرعی تعیین می‌گردید به نرخ رسمی تأمین نماید. بانک مرکزی نرخ رسمی برای هر دلار را در سطح ۱۲۲۶۰ ریال تعیین و اعلام کرد که کلیه نیازهای ارزی را در چارچوب

مقررات و بخش‌نامه‌های این بانک تأمین می‌کند. همچنین، بانک مرکزی در بخشنامه‌ای به صرافان سراسر کشور اعلام کرد که در راستای سیاست یکسان‌سازی نرخ ارز صرافان مجازند با در نظر گرفتن هزینه‌های مربوط به نقل و انتقالات ارزی (حواله) نرخ فروش ارز را حداکثر به میزان یک درصد بالاتر از نرخ مرجع تعیین نمایند.

همزمان با اعلام و اجرای سیاست‌های جدید ارزی، کارگروه ساماندهی مسائل ارزی تشکیل و در جلسات مختلف نسبت به اتخاذ تصمیمات مقتضی برای مدیریت بازار ارز اقدام نمود. علاوه بر این، طی این دوره ضمن رعایت الزامات و حساسیت‌های تنظیم بازار اقداماتی به شرح زیر صورت گرفت:

- تعیین سقف برای ارزش‌های خدماتی و عدم ثبت سفارش برای برخی کالاهای غیر ضروری
- محدود کردن عرضه نقدی ارز و انجام کلیه معاملات و جابه‌جایی‌های ارزی از طریق حساب‌های بانکی

- کنترل لازم به منظور حصول اطمینان از عرضه کالاهای وارد شده (از لحاظ قیمت) بر مبنای نرخ ارز دریافتی

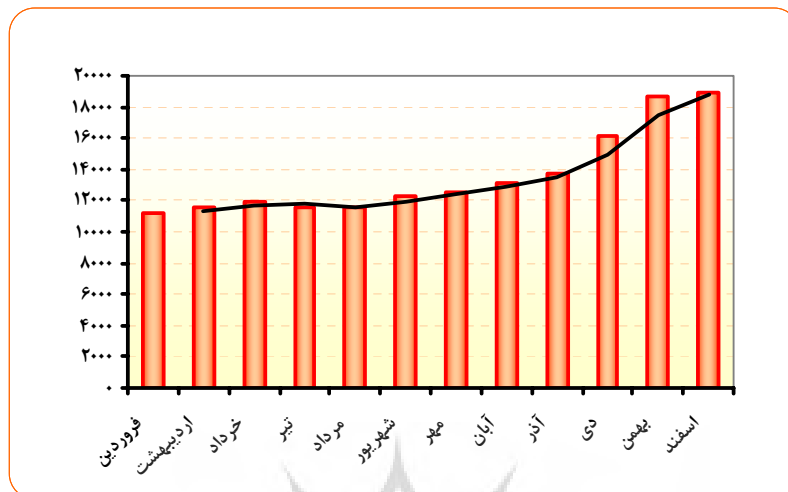
- اتخاذ ترتیبی جهت تحویل ارز مسافری صرفاً بعد از ممهور شدن گذرنامه به مهر خروج در مرزهای رسمی

- عرضه ارز صرفاً به نظام بانکی و تأکید بر نظارت بر مصرف آن

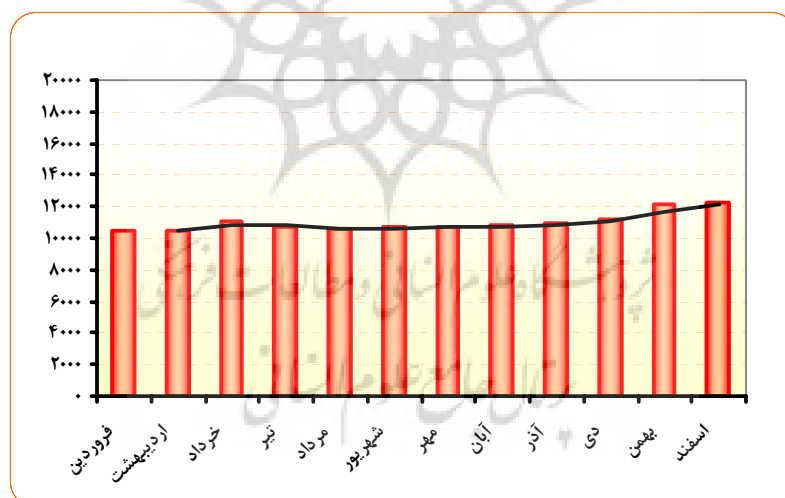
- اتخاذ ترتیبی جهت اولویت دادن به تأمین ارز واردات کالاها و خدمات ضروری

- افزایش نرخ سود سپرده بانکی و نرخ سود اوراق مشارکت به منظور جهت‌دهی نقدینگی‌ها به سمت بازار پول

در سایه سیاست اعمال شده تحولات بازار ارز در مسیری قابل کنترل قرار گرفت و بازار ارز از التهابات و هیجانات قبل از آن تخلیه شده و آرامش و ثبات نسبی بر آن حکمفرما گردید. از سوی دیگر، در پرتو سیاست‌های اتخاذ شده شفافیت بازار افزایش یافت و با ثبت و ضبط آمار و اطلاعات نوع مصارف و میزان ارز تخصیصی امکان نظارت بر مصرف آن تقویت گردید.

نمودار ۸. میانگین قیمت فروش دلار آمریکا در بازار تهران در سال ۱۳۹۰

نمودار ۹. میانگین قیمت فروش دلار آمریکا در سیستم بانکی در سال ۱۳۹۰

جدول ۵. میانگین قیمت فروش دلار آمریکا در بازار تهران طی سال‌های ۱۳۸۸-۱۳۹۰ به تفکیک ماه‌های سال

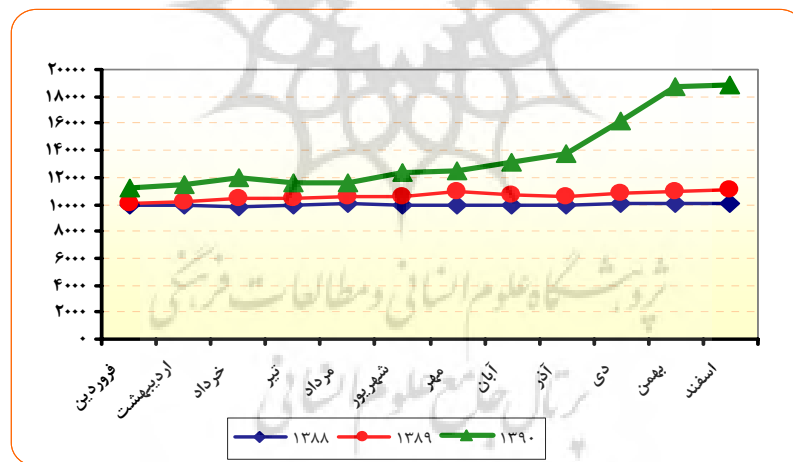
فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	میانگین
۹۹۷۶/۱	۹۹۶۷	۹۷۹۶	۱۰۰۰۰	۱۰۰۰۵	۹۹۵۵	۹۹۳۲	۹۹۶۷	۹۹۹۸	۱۰۰۲۳/۴	۱۰۱۰۲	۱۰۰۴۸	۹۹۷۸/۲۹
۱۰۰۴۲	۱۰۲۵۲	۱۰۴۶۳	۱۰۴۶۷	۱۰۵۴۹	۱۰۵۶۷	۱۰۹۸۷	۱۰۶۷۸	۱۰۶۱۸	۱۰۸۱۳	۱۰۹۰۸	۱۱۰۷۶	۱۰۶۱۶/۶
۱۱۱۷۱	۱۱۵۳۳	۱۱۹۶۵	۱۱۵۳۲	۱۱۵۵۷	۱۳۳۱۶	۱۲۵۱۸	۱۳۱۷۱	۱۳۷۱۳	۱۶۱۴۱	۱۸۶۹۲	۱۸۹۱۶	۱۳۶۰۱/۲

مأخذ: آمارهای روزانه نرخ ارز تهران.

جدول ۶. تفاوت قیمت فروش دلار در بازار و سیستم بانکی در سال ۱۳۹۰ به تفکیک ماه‌های سال

فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	میانگین
۱۱۱۷۱	۱۱۵۳۳	۱۱۹۶۵	۱۱۵۳۲	۱۱۵۵۷	۱۳۳۱۶	۱۲۵۱۸	۱۳۱۷۱	۱۳۷۱۳	۱۶۱۴۱	۱۸۶۹۲	۱۸۹۱۶	۱۳۶۰۱/۲
۱۰۹۳۴/۹	۱۰۵۱۶/۵	۱۱۰۵۹/۳	۱۰۶۶۷	۱۰۵۷۵	۱۰۶۵۶/۴	۱۰۶۱۴/۲	۱۰۸۱۶/۹	۱۰۹۴۲/۹	۱۱۲۱۵/۲	۱۲۱۰۶/۸	۱۱۲۲۶۰	۱۰۹۹۴/۵
۷۳۶/۱	۱۰۰۶/۵	۹۰۵/۷	۸۶۵	۹۸۲	۱۶۵۹/۶	۱۸۳۳/۸	۲۳۵۴/۱	۳۷۰/۱	۴۹۲۵/۸	۶۵۵۵/۲	۶۶۵۶	۲۶۰۶/۶

Source: www.bmi.ir.

نمودار ۱۰. میانگین قیمت فروش دلار آمریکا در بازار تهران در سال ۱۳۹۰

۲-۳. یورو

قیمت فروش یورو در بازار تهران در سال ۱۳۹۰ به ۱۸۷۳۹/۱ ریال رسید که نسبت به سال قبل (۱۴۰۲۴/۸ ریال) ۳۳/۶ درصد افزایش نشان می‌دهد. قیمت فروش یورو در بازار تهران در سال ۱۳۹۰ در محدوده ۱۵۴۰۰ تا ۲۶۵۰۰ ریال قرار گرفت.

میانگین قیمت فروش یورو در بازار تهران بجز در تیر، مرداد و مهرماه که با کاهش قیمت مواجه بود در سایر ماه‌های سال روندی صعودی را طی کرد. میانگین قیمت فروش یورو در سیستم بانکی در سال ۱۳۹۰، ۱۵۰۸۷/۶ ریال بود که نسبت به سال قبل (۱۳۶۸۴/۷ ریال) ۱۰/۲ درصد افزایش را نشان می‌دهد. روند تغییرات قیمت فروش یورو در سیستم بانکی در سال ۱۳۹۰ نوسانی و صعودی بود.

جدول ۷. میانگین قیمت فروش یورو در بازار تهران طی سال‌های (۱۳۸۸-۱۳۹۰) به تفکیک ماه‌های سال

فروردین	اردیبهشت	خرداد	تیر	مرداد	شهریور	مهر	آبان	آذر	دی	بهمن	اسفند	میانگین
۱۳۲۱۰	۱۳۲۱۴	۱۲۶۸۰	۱۴۰۰۴	۱۴۲۱۴	۱۳۶۶۶	۱۴۶۳۴	۱۴۸۱۰	۱۳۹۸۰	۱۳۹۳۶	۱۳۹۹۹	۱۳۶۹۶	۱۴۰۸۶۹
۱۳۵۶۴	۱۳۳۵۶	۱۲۸۱۲	۱۳۶۶۳	۱۳۷۰۶	۱۳۵۶۴	۱۴۹۹۱	۱۴۸۰۱	۱۴۱۴۶	۱۴۱۹۸	۱۴۸۱۰	۱۵۲۶۵	۱۴۰۲۴۹
۱۵۸۳۵	۱۶۶۸۲	۱۷۱۹۰	۱۶۵۴۲	۱۶۶۶۱	۱۱۷۵۵۳	۱۷۱۳۳	۱۸۲۵۷	۱۸۴۲۰	۲۰۷۶۲	۲۴۴۵۶	۲۵۲۹۱	۱۸۷۳۹۱

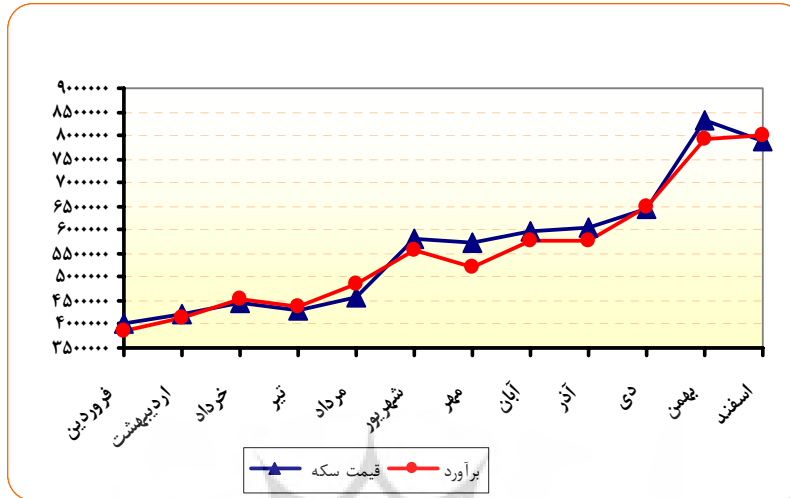
مأخذ: نتایج تحقیق.

۳-۳. طلا و سکه بهار آزادی

در سال ۱۳۹۰ میانگین قیمت فروش سکه بهار آزادی طرح جدید و قدیم در بازار تهران به ترتیب به ۵۶۵۱۸۳۵ و ۵۸۳۶۲۸۵ ریال رسید که نسبت به سال قبل آن افزایشی معادل با ۷۴ و ۶۷/۵ درصد را نشان می‌دهد.

میانگین قیمت هر عدد سکه بهار آزادی طرح قدیم و جدید از ۴۴۳۱۴۵۱ و ۴۰۳۱۱۲۹ ریال در فروردین ماه ۱۳۹۰ به ترتیب به ۷۹۴۶۲۰۷ و ۷۸۹۷۹۳۱ ریال در اسفند ماه رسید که افزایشی ۷۹/۳ و ۹۶ درصدی نشان می‌دهد.

در سال ۱۳۹۰ میانگین برآورد قیمت فروش سکه بهار آزادی طرح جدید ۵۵۴۱۲۷۶ ریال بود که نسبت به سال قبل ۶۹/۵ درصد افزایش نشان می‌دهد. مقایسه نمودار قیمت سکه بهار آزادی طرح جدید و برآورد آن نشان می‌دهد که در اغلب ماه‌های سال قیمت فروش سکه بهار آزادی از برآورد آن بیشتر است که این امر حاکی از وجود حباب قیمتی در این ماه‌ها می‌باشد.

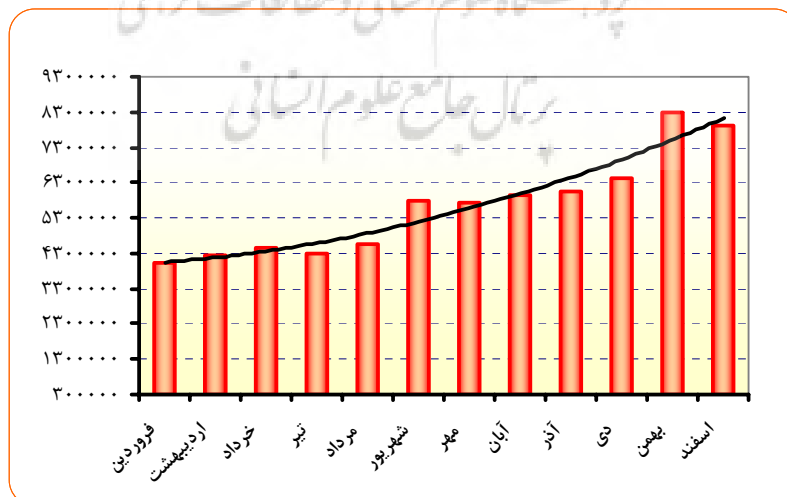

نمودار ۱۱. میانگین قیمت فروش سکه و برآورد در سال ۱۳۹۰ به تفکیک ماه‌های سال

جدول ۸. میانگین سکه بهار آزادی طرح جدید طی سال‌های (۱۳۸۸-۱۳۹۰) به تفکیک ماه‌های سال

میانگین	اسفند	بهمن	دی	آذر	آبان	مهر	شهریور	مرداد	تیر	خرداد	اردیبهشت	فروردین
۲۴۵۶۱۹۷	۲۸۵۰۲۵۰	۲۸۰۱۹۷۰	۲۷۴۲۲۷	۲۷۲۰۷۴	۲۵۹۹۸۲۶	۲۴۹۷۶۲۹	۳۳۱۰۵۵۶	۲۲۶۱۹۶۳	۲۲۲۲۲۸۱	۲۱۷۴۰۰	۲۱۵۱۲۶۱	۲۱۶۶۰۰۰
۳۲۴۶۴۹۱	۳۸۱۹۱۶	۳۵۷۱۱۳۳	۳۵۹۴۵۱۳	۳۴۹۹۲۵۹	۳۴۱۴۳۳۱	۳۴۲۸۶۵۴	۳۱۱۱۷۸۸	۲۹۵۶۸۸۹	۳۰۲۳۵۹۱	۳۰۳۳۶۶۱	۲۸۵۲۶۰۰	۲۷۰۸۵۰
۵۶۵۱۸۲۵	۷۸۹۷۹۳۱	۸۳۱۳۱۶۶	۶۴۴۵۱۶۶	۶۰۴۹۵۰۰	۵۹۶۳۰۰۰	۵۷۲۶۰۰۰	۵۸۱۰۹۶۸	۴۵۶۶۱۲۹	۴۳۰۹۶۸	۴۴۶۶۲۹۰	۴۲۱۱۷۴	۴۰۳۱۲۱۹

مأخذ: آمارهای روزانه نرخ ارز و سکه بهار آزادی.

نمودار ۱۲. میانگین قیمت فروش سکه بهار آزادی طرح جدید در بازار تهران در سال ۱۳۹۰

۴. جمع‌بندی

در سال ۱۳۹۰ جهان با تحولات اقتصادی متعددی روبه‌رو شد و این تحولات بازارهای مالی را تحت تأثیر قرار داد. در شش ماهه ابتدای سال ۱۳۹۰ میانگین قیمت هر بشکه سبد نفتی اوپک تحت تأثیر تعمیق بحران مالی اروپا و احتمال لغو عضویت یونان در منطقه یورو و کاهش رشد اقتصادی کشورهایی چون آمریکا و چین با کاهش قیمت مواجه بود. این در حالی است که مخالفت برخی کشورهای غربی با برنامه صلح‌آمیز هسته‌ای ایران و نگرانی از اختلال در عرضه نفت بازار نفت را در ماه‌های پایانی سال نسبت به گذشته در شرایط حساس تری قرار داد. به نظر می‌رسد با توجه به کاهش رشد اقتصاد جهانی و کاهش تقاضا برای نفت، جبران کاهش عرضه نفت ایران توسط سایر اعضا اوپک بتواند مانع از افزایش قیمت نفت در سال آینده شود.

در سال ۱۳۹۰ بازار طلا تحت تأثیر کاهش رکود اقتصاد جهانی بیش از پیش به‌عنوان مأمی مطمئن در برابر شرایط بی‌ثبات اقتصاد بین‌الملل مورد توجه قرار گرفت و بانک‌های مرکزی بسیاری از کشورهای جهان اقدام به خرید طلا طی این دوره نمودند. البته به نظر می‌رسد وضعیت کشورهای حوزه یورو و تغییر نرخ برابری دلار در برابر یورو عامل تعیین‌کننده قیمت طلا در سال آینده خواهند بود.

میانگین نرخ برابری دلار آمریکا در مقابل یورو در سال ۱۳۹۰ تحت تأثیر تشدید بحران بدهی‌ها در کشورهای حوزه یورو و عدم توافق سران این کشورها در خصوص کمک به یونان و همچنین نگرانی از سرایت بحران به سایر کشورهای این حوزه افزایش یافت. البته وضعیت دلار در برابر یورو در آینده بیشتر بستگی به توانایی سران کشورهای این منطقه در حل بحران موجود دارد.

بازار داخلی ارز در سال ۱۳۹۰ دستخوش تحولات زیادی شد و این تحولات نظام ارزی کشور را به سمت نظام چندنرخ ارز سوق داد که با اقدامات اتخاذ شده توسط بانک مرکزی و تشکیل کارگروه ساماندهی مسائل ارزی تا حدی از التهابات موجود در بازار ارز کاسته و ثبات نسبی در این بازار برقرار شد.

قیمت فروش سکه بهار آزادی طرح جدید نیز در سال ۱۳۹۰ متأثر از نوسانات بازار ارز تغییرات قابل توجهی را تجربه نمود و قیمت سکه بهار آزادی در پایان سال نسبت به ابتدای سال حدوداً دو برابر شد. این در حالی است که در اغلب ماه‌های سال قیمت فروش سکه بهار آزادی از برآورد آن بیشتر می‌باشد که این امر حاکی از وجود حباب قیمتی در این ماه‌ها است.

جدول ۹. تغییرات شاخص‌های بازارهای مالی در سال ۱۳۹۰ نسبت به سال ۱۳۸۸

درصد تغییر	سال ۱۳۹۰	سال ۱۳۸۹	
۳۳/۸	۱۱۰/۹	۸۲/۸۷	قیمت نفت خام سید اوپک
۳۰/۳	۱۶۴۰/۳	۱۲۵۸/۲	قیمت هر اونس طلا
-۴/۴	۰/۷۲۴۴	۰/۷۵۸۱	نرخ برابری دلار به یورو
-۸/۲	۷۸/۸۸	۸۵/۹۲	نرخ برابری دلار به ین
۲۸	۱۳۶۰۱/۲	۱۰۶۱۶/۶	قیمت دلار آمریکا در بازار تهران
۳۳/۶	۱۸۷۳۹/۱	۱۴۰۲۴/۹	قیمت یورو در بازار تهران
۶۹/۵	۵۵۴۱۲۷۶	۳۲۶۷۹۶۵	برآورد قیمت سکه (طرح جدید)
۶۷/۵	۵۸۳۶۲۸۵	۳۴۸۳۳۱۸	قیمت سکه طرح قدیم
۷۴	۵۶۵۱۸۳۵	۳۲۴۶۶۹۱	قیمت سکه بهار آزادی (طرح جدید)

مأخذ: نتایج تحقیق.

منابع

- بانک مرکزی ج.ا.ایران، "اخبار اقتصادی روز"، اداره مطالعات و سازمان‌های بین‌المللی.
 بانک مرکزی ج.ا.ایران، "گزارش اقتصادی کشورهای عمده"، شماره ۴۸.
 دفتر تحقیقات و سیاست‌های پولی، بازرگانی، "آمارهای روزانه ارز و سکه بهار آزادی تهران".

reuters.com
 www.bloomberg.com
 www.bmi.ir
 www.irbourse.com
 www.kitco.com
 www.opec.org
 www.wsj.com

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
 برتال جامع علوم انسانی